

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

1

XVI

VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
BRATISLAVA 1968

STUDIE	
Za profesorom Chotkom	3
Oskar Elšček, Nástroje a nástrojová hudba	6
Mária Prasličková, Voštinárstvo v západnom Gemeri	31
MATERIALY — ARCHÍV	
Viera Abelová, Ľudová výroba púvrazov v okolí Trenčína	82
Pavel Horváth, Zbierka ľudových povírek a zvykov z okolia Uhrovcu z r. 1825	102
Anna Kowalska-Lewicka, Vzťahy poľských goralov a Slovákov na začiatku 19. storočia	119
Rudolf Bednárik, Výroba lepu	122
ROZHLADY	
Svetozár Svehlák, Medzinárodná konferencia o štúdiu ľudovej kultúry v Karpatoch	123
Mirko Barjaktarovič, Problémy izolácie a prispôsobovania sa obyvateľstva na príklade troch skupín presťahovaných Čiernohorcov	125
Svetozár Svehlák, IV. celoštátna konferencia etnografov a folkloristov v Martine	127
Drobné zprávy	128
RECENZIE A REFERATY	
130	
BIBLIOGRAFIA	
Milada Kubová, Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1966	154
СТАТЬИ	
В память профессора Хотка	3
Оскар Эльшек, Инструменты и инструментальная музыка	6
Мария Прасличкова, Восковое дело в западном Гемери	31
МАТЕРИАЛЫ — АРХИВ	
Вера Абельова, Народные веревочные изделия в окрестностях Тренчина	82
Павел Хорват, Сборник народных поверий и обычаев в окрестностях Угровца с 1825 года	102
Анна Ковальска-Левicka, Взаимоотношение польских гoralов и словаков в начале 19 века	119
Рудольф Беднарик, Изделие клея	122
ОБЗОРЫ	
Светозар Швeглак, Международная конференция по изучению народной культуры в Карпатах	123
Мирко Барьяктарович, Проблемы изоляции и приспособляемости жителей; к примеру приведены три группы переселенных Черногорцев	125
Светозар Швeглак, IV. целогосударственная конференция этнографов и фольклористов в Мартине	127
Мелкие заметки	128
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	
130	
Миллада Кубова, Библиография словацкой этнографии и фольклористики за 1966 год	154
STUDIEN	
Nachruf für Professor Chotek	3
Oskar Elšček, Instrumente und Instrumentalmusik	6
Mária Prasličková, Wachsgewinnung aus Bienenwaben im westlichen Gemer	31
MATERIALIEN — ARCHIVALIEN	
Viera Abelová, Die volkstümliche Erzeugung von Seilen in der Umgebung der Stadt Trenčín	82
Pavel Horváth, Eine Sammlung volkstümlichen Aberglaubens und Brauchtums aus der Umgebung der Ortschaft Uhrovec aus dem Jahre 1825	102
Anna Kowalska-Lewicka, Die Beziehungen zwischen polnischen Goralen und Slowaken zu Beginn des 19. Jahrhunderts	119

Na 1. strane obálky: Zena z okolia Uhrovcu. Kresba Mikuláša Jantyika, druhá pol. 19. stor. Reprodukované z diela Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort u. Bild, Viedeň 1898. Foto F. Hideg.

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

XVI

1968

VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
BRATISLAVA

UNIV. PROF. PHDr.
KAREL CHOTEK

(12. 6. 1881—24. 9. 1967)

V septembri t. r. sme sa rozlúčili s univ. prof. Karlom Chotkom, s menom ktorého súvisí činnosť slovenskej národopisnej vedy po r. 1918 na všetkých úsekoch, v ktorých sa od tých čias jej práca rozvíjala. S menom prof. Chotka je spojené utvorenie prvej Katedry národopisu v Československu, a to Katedry na Univerzite Komenského v Bratislave. Mnohé koncepčné, organizátorské a publikačné podnety nebohého prof. Chotka rozpracúva a realizuje v súčasných podmienkach niekoľko generácií slovenských národopiscov, medzi ktorými je i niekoľko generácií jeho poslucháčov.

Spojivá Slovenska a kultúry slovenského ľudu boli v živote prof. Chotka veľmi silnými a súvislými spojivami, a preto sa aj veľká časť jeho tvorby viaže na Slovensko. Prvé kontakty so Slovenskom nadviazal prof. Chotek ešte počas svojich stredoškolských štúdií, neskoršie ako vysokoškolský poslucháč cez priateľstvá s vtedajšími slovenskými vysokoškólákmi, sústredenými v spolku Detvan v Prahe. Politický záujem o predrevratové Slovensko a častejší pobyt v slovenských dedinách istou mierou pomáhali aj vo vyhraňovaní špeciálnejšieho vedeckého záujmu prof. Chotka, vydeľujúc záujem národopisca na prvé miesto pred širšou antropologicko-archeologickou štúdijskou prípravou. Smer a zacielenie prvých výskumov, slovenská ľudová kultúra vo svojich etnických rozhraniach a terénny výskum so snahou o monografické spracovanie ako hlavná metóda

bádateľskej práce ostávajú potom po dlhé roky Chotkovej vedeckej činnosti jeho trvalými hľadiskami. Skúsenosti z monografického spracovania Cerova (1906) uplatňuje v neskorších širších organizátorských podujatiach prípravy vydávania Československej národopisnej encyklopédie, pre ktorú vypracoval Program národopisného súpisu (1915). Podľa neho mala encyklopédia znamenať súhrn národopisných monografií jednotlivých oblastí, ktoré tvoria národopisné celky. Chotek sa ako organizátor stáva hlavným redaktorom tohoto široko plánovaného podujatia. Podobný program národopisnej encyklopédie upravil Chotek neskoršie, počas svojho trvalého pobytu na Slovensku, aj pre slovenské potreby ako Program slovenského národopisného súpisu (1924).

Bádateľské poznatky a stanoviská si Chotek dopĺňa štúdiom a výskumom v zahraničí (Leyden, Paríž, Zürich, Europa, Kaukaz, Amerika). R. 1912 je menovaný docentom všeobecného národopisu, r. 1921 pri otvorení Filozofickej fakulty v Bratislave sa stáva prvým riadnym profesorom všeobecného a slovanského národopisu na katedre tejto fakulty — prvej katedre národopisu v Československu. Prof. Chotek prišiel na Slovensko už ako znalec slovenskej ľudovej kultúry. Preto aj jeho prvé kroky organizátorské, výskumnícke a pedagogické vychádzajú z intencií jeho predchádzajúcich snažení a sú konkretizované podľa daných potrieb štúdia slovenskej ľudovej kultúry. Vydáva Etnické rozdíly v antropológii dítěte (se zřetelom k Slovensku) (1922) a Několik poznámek k národopisu Slovenska (1924). V tomto istom roku spolu so svojimi poslucháčmi organizuje výskum Oravy, ktorej monografia mala byť súčasťou plánovanej slovenskej časti československej národopisnej encyklopédie. Pracuje ako tajomník „Sboru pre výskum Slovenska a Podkarpatskej Rusi“ pri Slovanskom ústave v Prahe, ale zároveň plní i povinnosti voči celoštátnym potrebám národopisnej vedy. Ako redaktor či organizátor realizuje podujatia, ktorým dala vznik ešte Národopisná výstava československá a hnutie okolo prípravy neuskutočnenej slovanskej národopisnej výstavy (r. 1912).

K týmto významným podujatiam a funkciám patrilo napr. poverenie zriadiť Slovenské Šafárikovo múzeum pre porovnávacie štúdium slovanského národopisu, predsednícka funkcia v Národopisnej spoločnosti československej a ďalšie publikačné podujatia. Z nich vynikajú najmä syntetizujúce štúdie do Československej vlastivedy; ďalej v diele Človek štúdia O povaze a významu kultury československého lidu (1933); v diele Národopis Lidová kultura hmotná československého lidu (1936). Všetky znamenajú na dlhý čas súhrn moderného pohľadu.

R. 1931 sa prof. Chotek vracia do Prahy, kontakty so Slovenskom však neruší. Udrzuje ich predovšetkým stálym záujmom o slovenský terén — v tých rokoch je to východné Slovensko — teda zasa o problém ľudovej kultúry etnických rozhraní. Tomuto územiu zostal verný až do posledných ešte uskutočnených terénnych ciest. Po druhej svetovej vojne vyhľadáva kontakty ako pedagóg. K národopisu prefahuje i slovenských poslucháčov,

študujúcich na iných odvetviach. Chce aj ich pomocou pokračovať v prerušenom širšie premyslenom výskume ľudovej kultúry na Slovensku.

Profesor Chotek bol skutočne prvým cieľavedomým organizátorom vedeckého smeru národopisného bádania v Československu. S pozitívnymi výsledkami i neuskutočenými plánmi. Doba, v ktorej svoju prácu rozvíjal, nepriala všetkým jeho cieľom. Bol v jednej osobe organizátorom, pedagógom i tvorivým vedcom. Nanovo sa ujímal úloh, ktorých plnenie doba odsúvala a zatlačala. Také boli napr. dodnes platné a potrebné, no dodnes neuskutočené podujatia, vychádzajúce z hnutia národopisných výstav, ako je Slovanské Šafárikovo múzeum, plán národopisnej encyklopédie i ďalšie. Profesora Chotka trápilo neuspokojivé postavenie národopisnej vedy v Československu, cítil potrebu širšie zaradiť jej poznatky do okruhu historických vied. V posledných svojich prácach sa o to sám tvorivo pokúšal. Hľadal metódy pre modernejší a komplexnejší pohľad na ľudovú kultúru, aby sa mohla zaraďovať do súvislosti kultúry vôbec, teda i do okruhu problémov, ktorými sa zaoberajú ostatné spoločenské vedy.

Nespokojnosť a náročnosť filozofického prístupu k štúdiu ľudovej kultúry prejavovala sa najmä v pedagogickom úseku činnosti prof. Chotka. A pedagogickú činnosť nemožno merať bibliografickými jednotkami ani podobnými výkazmi činnosti. Je to v najvlastnejšom zmysle slova rozdávanie vedomostí a stanovísk pre zabezpečenie kontinuity vedeckého záujmu s daným odborom, a tým systematickej vedeckej práce v ňom. Prof. Chotek pre tento odbor zaangažoval svojich poslucháčov — hovorím o generácii po druhej svetovej vojne, o generácii čiastočne dezorientovanej všeobecným devalvovaním kultúrnych hodnôt, ktoré vojna spôsobuje — pričom bolo badať zreteľne odlišný individuálny prístup k jednotlivým poslucháčom a pevný cieľ vytvoriť istú školu, pripraviť generáciu československých národopiscov plne rozumove i emócálne tejto vede oddanú.

Miesto prof. Chotka v slovenskej národopisnej vede je priekopnícke, a preto je trvalá aj jeho pamiatka v nej. Bol všetkým, čo vtedajšia situácia Slovenska a ľudová kultúra v nej potrebovala — znalcom, organizátorom, pedagógom. Vo vede veril v náväznosť pokolení a v náväznosť poznatkov, ktoré tieto pokolenia prinášajú. Má preto v slede pokolení slovenskej národopisnej vedy svoje čestné miesto, našu úctu a pokračovateľov v prácach, ktoré začal.

Božena Filová

Rudolf Bednárik; Die Erzeugung von Kleister	122
UMSCHAU	
Svetožár Švehlák, Die internationale Konferenz über das Studium der Volkskultur in den Karpaten	123
Mírko Barjaktarovič, Probleme der Isolation und Anpassung der Bevölkerung, untersucht am Beispiel dreier Umsiedlergruppen aus Crna Gora	125
Svetožár Švehlák, Die IV. gesamtstaatliche Konferenz der Ethnographen und Folkloristen in Martin	127
Kurzberichte	128
REZENSIONEN UND REFERATE	130
BIBLIOGRAPHIE	
Milada Kubová; Bibliographie der slowakischen Ethnographie und Folkloristik im Jahre 1966	154
STUDIES	
Obituary — Prof. Karel Chotek	3
Oskar Elšček, Instruments and Instrumental Music	6
Mária Prasličková, Acquisition of Wax from the Honeycomb in the District of Western Gemer	31
VARIOUS MATERIAL — ARCHIVES	
Viera Abelová, Popular Production of Ropes in the Environs of Trenčín	82
Pavel Horváth, Collection of Popular Superstitions and Customs from the Surroundings of Uhrovec from the Year 1825	102
Anna Kowalska-Lewicka, Relations between Polish Gorals and Slovaks at the Beginning of 19 th Century	119
Rudolf Bednárik, Production of lime	122
COMMENTARY	
Svetožár Švehlák, International Conference on the Study of Popular Culture in Carpathians	123
Mírko Barjaktarovič, Problems of Isolation and Assimilation of the Inhabitants on an Example of Three Groups of Migrated Montenegrins	125
Svetožár Švehlák, IV th Conference of Czechoslovak Ethnographers and Folklorists in Martin	127
Short notices	128
BOOK REVIEWS AND REPORTS	130
BIBLIOGRAPHY	
Milada Kubová, Bibliography of Slovak Ethnography and Folklore for the Year 1966	154
ARTICLES DE FOND	
Nécrologie — Prof. Karel Chotek	3
Oskar Elšček, Les instruments et la musique instrumentale	6
Mária Prasličková, Acquisition de la cire du gâteau de miel au district de Gemer de l'ouest	31
MATÉRIAUX — ARCHIVES	
Viera Abelová, La production populaire des cordes aux environs de Trenčín	82
Pavel Horváth, La collection des superstitions et des coutumes populaires dans environs d'Uhrovec de l'année 1825	102
Anna Kowalska-Lewicka, Les relations des Gorales polonais avec les Slovaques au commencement du 19 ^e siècle	119
Rudolf Bednárik, La production de la glu	122
INFORMATIONS	
Svetožár Švehlák, La conférence internationale sur l'étude de la civilisation populaire dans les Carpathes	123
Mírko Barjaktarovič, Les problèmes d'isolation et d'adaptation des habitants sur un exemple de trois groupes des Monténégrins déménagés	125
Svetožár Švehlák, La IV ^{ème} conférence de l'ethnographie et du folklore tchécoslovaque à Martin	127
Notices	128
ANALYSES ET COMPTES RENDUS	130
BIBLIOGRAPHIE	
Milada Kubová, Bibliographie de l'ethnographie et du folklore slovaque pour l'année 1966	154